

Психологічні особливості формування іміджу майбутнього педагога

І.О. Шишова, кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедри практичної психології,
Кіровоградський державний педагогічний університет імені В. Винниченка

Важливість наук про імідж визначається закономірним зростанням ролі міжособистісного спілкування в житті суспільства. Чим більш яскраво особа реалізовує себе соціально, тим значущими є перспективи суспільства. Водночас чим яскравішими є особистості у суспільстві, тим більш колоритним воно стає.

У наш час значним є усвідомлення особистістю цінності для неї, особливо для її душевного спокою і задоволення власним життям, людського і громадського визнання. Практично це проявляється у розширенні її комунікаційних зв'язків з людьми, у зростанні рейтингу її громадського визнання. Тому імідж сьогодні - це інструмент спілкування, актуальний запит суспільства і особистості.

Підґрунтям дослідження психологічної культури вважаються праці відомих філософів Стародавньої Греції. Однією з проблем, на яку вони вказували, було вивчення людиною самої себе, що визначає особистість та її працю як найвищу цінність. Окремі аспекти зазначеної проблеми були розглянуті такими науковцями, як Джой Л. Уотсон, А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм, К. Юнг та ін. Експериментальні дослідження сприяли поступовій конкретизації та більш глибокому розумінню психологічної культури як важливого елементу розвитку особистості (Б. Ананьєв, Г. Балл, І. Бех, В. Біблер, Л. Виготський, І. Зязюн, Л. Колмогорова, Я. Коломінський, О. Леонтєв, Н. Побірченко, В. Рибалка, В. Семиченко, Н. Чепелева та ін.).

Проблемі професійної спрямованості належить одне з центральних місць у психології професійної діяльності, де усебічно розглядаються стани, властивості і самопочуття особистості (К. Абульханова-Славська, А. Брушлінський, Л. Головей, О. Леонтєв, Г. Нікіфоров, В. Новіков, Ю. Поваренков, А. Реан, В. Шадриков та ін.)

Розвиток теоретико-методологічних аспектів дослідження особистості і особливостей її розвитку щодо онтології і генезису іміджу як соціального явища і його пізнання висвітлено у роботах відомих сучасних психологів Г. Андрєєвої, О. Асмолова, А. Петровського, В. Петровського, В. Слободчикова та інших.

Загальноприйнятого визначення поняття «імідж» немає, проте існують певні спроби визначити його як «візуальний образ» (В. Шепель), «думку» (А. Панасюк), «символічний образ суб'єкта» (О. Перелігіна), «категорію, універсально застосовану до будь-якого об'єкта» (О. Петрова), «специфічну єдність типових ознак, що керують індивідуальною, груповою і масовою свідомістю» (В. Белобрагін, Д. Журавльов) та інші. Найпоширенішим є визначення іміджу як емоційно забарвленого образу когонебудь або чого-небудь, що склався в масовій свідомості і має характер стереотипу.

Автор розглядає імідж як компонент психологічної культури майбутнього педагога.

Визначенню поняття «культура» присвячено праці В. Давидовича, Ю. Жданова, І. Ісаєва, М. Кагана, О. Леонтєва, Е. Маркаряна, Н. Чавчадзе. Опосередковано сутність означеного поняття розробляли А. Макаренко, А. Маслов, К. Роджерс, В. Сухомлинський.

Дослідження психологічної культури як наукової категорії пов'язане з вивченням проблем психології праці та професійних якостей учителя (В. Войтко, Н. Чепелева), особливостей спілкування та взаємовідносин в особистому житті та у трудових колективах (О. Бодальов, М. Обозов), здійснені у 70-х – 80-х рр. ХХ ст. Наприкінці 90-х років минулого століття з'явилися дослідження психологічної культури, проведені російськими вченими О. Газманом, Л. Колмогоровою, О. Мотковим, А. Орловим та ін. Вивченню змісту поняття «психологічна культура» приділено увагу в акмеологічних дослідженнях А. Деркач, Є. Клімова, Н. Кузьміної, Г. Марасанова, Ф. Мухаметзянової.

В. Семикін пише, що основна праця К. Ушинського «Педагогічна антропология» є не лише фундаментальним науковим дослідженням, але може вважатися першим підручником з психологічної культури для педагогів, де викладена цілісна система психологічних знань про людину, що розвивається, а також рекомендації щодо їх використання у педагогічній діяльності [7, с. 54].

Загальна психологічна культура як складова культури людини, що є складно структурованим утворенням, дає змогу розуміти внутрішній світ людини, ефективно вирішувати життєві психологічні проблеми, адаптуватися й самовизначатися у соціумі, сприяє самореалізації, саморозвитку, гармонізації внутрішнього світу та стосунків з оточенням, породжує стан внутрішнього благополуччя, є предметом досліджень Л. Колмогорової [3, с. 131].

Г. Марасанов проаналізував індивідуальну психологічну культуру і виділив такі важливі межі психологічної культури людини, як: зацікавленість проявами іншої культури, сприйнятливості до цих проявів, толерантність до представників інших культур. Він пише, що «...індивідуальна психологічна культура лежить в основі готовності й прагнення керівників, відповідальних працівників, службовців до саморозвитку, до нарощування професійної компетентності в різних аспектах» [4, с. 97].

Ф. Мухаметзянова розкриває суть і зміст поняття психологічної культури і пише, що «це культура створення і сприйняття психологічних явищ життя, ставлення людини до дійсності з погляду психологічних законів розвитку особистості й суспільства, психоаналітична властивість особистості щодо себе та відповідно до цих феноменів удосконалення своїх особистісних властивостей і якостей, які сприяють ефективній життєдіяльності» [5, с. 84].

С. Рубінштейн розумів психологічну культуру у контексті її взаємозв'язку із етикою: «...Першочергова з першочергових умов життя людини – це інша людина. Ставлення до іншої людини, до людей становить основу людського життя. Психологічний аналіз людського життя, спрямований на розкриття стосунків з іншими людьми, є ядром життєвої психології. Тут, разом із цим, галузь «стику» психології з етикою...» [6, с. 262].

Пізнання людьми один одного є обов'язковою стороною їх взаємодії і умовою регулювання кожним своєї поведінки відповідно до обставин і вирішуваних завдань. Образи сприйняття, представлення і поняття, що формуються у людини щодо інших людей, концентруючи у собі інформацію про цих людей, дають їй можливість доцільно діяти по відношенню до кожного з них. Уявлення про іншу людину тісно пов'язане з рівнем власної самосвідомості. Потреба індивіда бути особистістю є умовою формування у інших людей здатності бачити в ньому особистість, життєво необхідну для підтримки єдності, спільності, спадкоємності, передачі способів і результатів діяльності і встановлення довіри один до одного, без чого важко сподіватися на успіх

загальної справи.

Персоніфікація особистості передбачає усвідомлення людиною індивідуальної неповторності, несхожості на інших людей. Персоніфікація впливає на мобільність, культуру особистості, почуття власної гідності, духовні й матеріальні потреби. Персоніфікація особистості значною мірою позначається на спілкуванні. Спілкування передбачає ефективне використання каналів комунікації - «містків», які поєднують адресанта і адресата; засобів, за допомогою яких надсилається повідомлення.

Основу важливого механізму соціальної перцепції утворює несвідоме структурування особистості. Стереотипізація є процесом формування враження про людину на основі вироблених стереотипів; віднесення соціальних об'єктів або форм взаємодії до відомих чи таких, що здаються відомими, явищ, приписування їм знайомих рис з метою прискорення чи полегшення міжособистісного спілкування. Стереотип допомагає швидко і досить надійно спрощувати, оформлювати у певні категорії та еталони соціальне оточення людини, легше його розуміти і прогнозувати. Стереотипізація може породжувати упередження у сприйманні іншої людини. Основою фізіогномічних стереотипів є визнання взаємозв'язку рис зовнішності і внутрішніх якостей особистості.

Ефекти соціальної перцепції виникають як результат приписування чи поширення оцінного враження на сприймання дій, вчинків, особистісних рис іншої людини за дефіциту часу і джерел інформації. Найбільш вивченими ефектами соціальної перцепції є ефект ореолу, феномен логічної помилки, ефект пріоритету, ефект новизни, ефект первинності, ефект поблажливості.

Ефект ореолу полягає у тенденції перебільшувати тим, хто сприймає, однорідність особистості співрозмовника, переносити сприятливе (несприятливе) враження про одну якість індивіда на всі інші. При формуванні першого враження ефект ореолу може проявлятися у тому, що загальне позитивне враження про людину зумовлює позитивні оцінки і не представлених якостей. Інколи загальне неприємне враження породжує негативні оцінки. Позитивна оцінка поведінки і рис іншої людини зумовлена позитивною упередженістю. Щодо неї вживають назву «позитивний ореол». Негативна - негативною упередженістю, коли виявлені позитивні якості не беруться до уваги, недооцінюються (негативний ореол). Поняття «ефект ореолу» є близьким до поняття «імідж».

Імідж - це враження, що справляє людина. «Це не малюнок, не калька, не розроблене в найдрібніших деталях точне зображення, а, швидше за все - декілька деталей, що спричинюють емоційну дію [2, с. 21]».

Кожен з нас створює певний образ - імідж - уявлення про людину, що складається на основі його зовнішнього вигляду, звичок, манері говорити, менталітету, вчинків. Опора на власний імідж потрібна сьогодні в кожній професії. Педагог є особою, яка працює на майбутнє. Він передає дітям та молоді не тільки свої знання, формує уміння і навички, але й впливає на смаки, уподобання. Психологічна культура педагога полягає у тому числі і в наявності позитивного іміджу, який передбачає дотримання певних естетичних вимог, орієнтирів, відсутність дисонансу між внутрішнім, духовним життям, станом психічного і фізичного здоров'я та привабливою з власної точки зору та точки зору оточуючих зовнішністю.

Сформованість професійного іміджу безпосередньо залежить від того, наскільки вдалося створити образ фахівця-професіонала, який відповідає очікуванням інших людей. Поява учителя як людини, що створює свій власний імідж, дозволяє говорити про появу нової галузі іміджелогії - педагогічної іміджелогії. Імідж учителя – це

експресивно забарвлений стереотип відчуття образу педагога в уявленні колективу учнів, колег, соціального оточення, у масовій свідомості, це символічний образ суб'єкта, що створюється у процесі взаємодії педагога з учасниками педагогічного процесу.

Системне уявлення про особистість складається з перцептивних, когнітивних та мотиваційно-оцінних компонентів. Цілісність іміджу залежить від внутрішньої психологічної узгодженості таких соціально-психологічних компонентів – емоційно-поведінкових реакцій, індивідуально-характерологічних проявів особистості та її ділових якостей.

А. Калужний [2, с. 5-6], досліджуючи імідж вчителя, пише, що імідж виникає тільки тоді, коли його об'єкт-носій стає публічним, тобто коли є суб'єкти його безпосереднього або опосередкованого сприйняття, він є продуктом соціальної перцепції. Зміст іміджу людини передбачає інтеграцію його соціальних, професійних, психологічних і власне таких, що відносяться до зовнішнього вигляду, характеристик. При цьому імідж складається на основі тих окремих вражень, які справляє людина на оточуючих у результаті спостереження, спілкування, взаємодії, а також на основі тих думок, які передаються завдяки комунікативним каналам.

Приймаючи рішення в умовах дефіциту інформації або через відсутність часу, а то і просто небажання думати, оточуючі замінюють побудову складного і поглибленого портрета людини його іміджем - знаковим замінником, що відбиває основні риси.

Популярною є думка про те, що візуальний канал інформації за обсягом є основним (перше враження від зустрічі формується на 9 % змістом, на 37 % - голосом і на 54 % – зовнішністю), а візуальне повідомлення має більшу тривалість, оскільки зовнішні параметри можуть істотним чином змінити поведінку людини. Візуальне повідомлення зберігається довше і міцніше в нашій індивідуальній і соціальній пам'яті, тому і вважається найсильнішим інструментом дії на іншу людину. А це, у свою чергу, означає, що іміджологія педагога має певний набір відповідних характеристик або компонентів, що формують його професійний імідж. Значущими є професійна компетентність педагога і ерудиція, педагогічна рефлексія, педагогічне цілепокладання, педагогічне мислення та імпровізація, педагогічне спілкування, діалогічний характер якого є важливою складовою комунікації.

Висновки з даного дослідження полягають у тому, що 1) імідж визначається як образ людини, уявлення оточуючих про неї, часто створене цілеспрямовано; 2) у майбутніх педагогів важливо розвивати не тільки уміння пред'являти себе, а й уміння бачити і оцінювати себе та інших, усвідомлювати те, що метою розвитку є виховання психічно здорової особистості, що має високий рівень психологічної культури, складовою якої є позитивний імідж.

Подальші наукові розвідки передбачено спрямувати на дослідження мотивації формування психологічної культури майбутнього педагога.

Література:

1. Дьяконов Г. В. Основы диалогического подхода к психологической науке и практике. Монография / Дьяконов Г. В. – Кировоград: РИО КГПУ им. В. Винниченко, 2007. – 847 с.
2. Калужный А. А. Социально-психологические основы имиджа учителя : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.05 / А. А. Калужный. – Ярославль, 2006. – 51 с.

3. Колмогорова Л. С. Возрастные возможности и особенности становления психологической культуры учащихся : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / Л. С. Колмогорова. – М., 2001. – 471 с.
4. Марасанов Г. И. Психолого-акмеологическое консультирование как средство повышения психологической культуры кадров управления : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13 / Г. И. Марасанов. – М., 1995. – 162 с.
5. Мухаметзянова Ф. Ш. Педагогические условия формирования психологической культуры учителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ф. Ш. Мухаметзянова. – Казань, 1995. – 207 с.
6. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн. – СПб. и др. ; Питер : Питер принт, 2003. – 508 с.
7. Семикин В. В. Психологическая культура в педагогическом взаимодействии: дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / В. В. Семикин. – СПб., 2004. – 379 с.

Туризм – ефективний метод залучення школярів до занять фізичною культурою

Н. Щербатюк

Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

Важливе місце в загальній системі навчання та виховання підростаючого покоління займає фізичне виховання. Одним з ефективних засобів залучення школярів до занять фізичною культурою є туризм. Туризм має всі необхідні складові для зміцнення здоров'я. Туристські походи корисні не лише здоровим людям, а й тим, що мають деякі захворювання: початкові стадії гіпертонії, ішемічної хвороби, атеросклерозу, порушення жирового й мінерального обміну речовин та ін.

Туризм – одна з доступних і ефективних форм змістовного і оздоровчого відпочинку. Оздоровча цінність туризму визначається перебуванням в природних умовах, позитивній дії різноманітних природних факторів у сполученні з фізичною діяльністю, що благотворно впливає на людину: зміцнює здоров'я, загартовує організм. Разом з тим збагачує знаннями, виробляє почуття колективізму, дисциплінованості, організованості, розвиває волю, ініціативу, бажання долати труднощі. Туризм – це різносторонній виховний засіб для розвитку духовних і фізичних сил, формування характеру та оволодіння життєво необхідними навичками та вміннями. Він сприяє естетичному вихованню і несе в собі позитивні емоції, викликає почуття “м'язової радості”, відновлює рівновагу між психічною і фізичною сферами активності, призводить до нормалізації нервових процесів. Ознайомлення з красотою природи, архітектурними та історичними пам'ятниками розвиває почуття прекрасного. Ушинський називав природу прекрасним вихователем молодого покоління. В природі людина зустрічається з проявами її могутніх сил, з гармонією фарб, з безмежним простором лісів, полів, річок, озер.

Туризм є одним з важливих засобів гармонійного розвитку, зміцнення здоров'я, залучення широких мас населення до занять фізичною культурою.

Туристична діяльність розв'язує різноманітні завдання:

I. Освітні: формування загальноосвітніх, культурних, соціальних знань населення та збільшення їхнього обсягу, розширення кругозору.